

Міма І. В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового регулювання економіки
Державного університету економіки і технологій*

ТЕНДЕНЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ТРАДИЦІЙ ТА ПРОГРЕСУ У ПРАВІ

У процесі реформування суспільства, суспільних відносин, належну увагу слід приділити праву, як явищу соціальної дійсності, сукупності норм та правил, які визначатимуть вигляд суспільства в майбутньому. Досягнення правового прогресу у відповідній паровій системі забезпечує максимально можливе втілення основоположних принципів права. При цьому слід розуміти, що право виступає, з одного боку, як об'єкт реформування (від досконалості права, його дієвості, конструктивності) залежить ефективність реформ. З іншого боку, зрозуміло, що право є чинником, засобом реформування суспільних відносин і відображення досягнутих результатів, а також їх нормалізації та відповідного закріплення. Право відображає та втілює в життя певні зміни, яких потребує держава, громадянське суспільство.

Право не є постійною, незмінною категорією, воно має об'єктивно та своєчасно реагувати на потребу суспільства та держави, забезпечити соціальну стабільність у суспільстві. Право відображає стан і умови функціонування сучасного суспільства в цілому, пов'язане з потребами та інтересами суб'єктів суспільних відносин. Право включає гарантії прав і свобод особи, гуманізм, соціальну справедливість, правові традиції, національну самобутність, історичні особливості розвитку правової системи та стабільність суспільних процесів [1, с. 37–40].

Правовий прогрес тісно пов'язаний з втіленням основоположних принципів права: свободи, справедливості, гуманізму тощо. Тому в умовах глобалізаційних процесів, що безпосередньо впливають на трансформацію національних правових систем, а отже і на розвиток права, слід узгоджено імплементувати будь-які правові норми ЄС, із збереженням національної самобутності правових традицій. Прогресивні зміни, що відбуваються у правовому полі, стосуються оновлення, трансформації, реформування права [5, с. 3–4]. Адже безліч правових систем відрізняються від права європейських країн, перш за все «духом» та ідеологією, що пояснюється станом розвитку правової культури. Через правову культуру розкриваються особливості акультурації, конвергенції, гармонізації, уніфікації та подібних процесів зближення або навіть повної уніфікації елементів різних

правових культур. Проте, таке поєднання, узагальнення різних правових культур, завдає шкоди культурному різноманіттю, яке вважається великою цінністю людства. Так, наприклад, правова культура Європейського Союзу, розвивається, у зіткненні між стабільністю та змінами. Ця напруга головним чином стосується зіткнення статутного права з культурою загального права, приватного права та публічного права, національного права з правом Європейського Союзу, матеріального права з процесуальним правом, соціального права з лібералізмом вільного ринку.

Взаємозв'язок загального та статутного права створює тенденції формування та розвитку нової правової культури, неминуче пов'язаної з поступками та компромісами щодо їхньої власної культури, віра у вищу цінність і, отже, можливо, прогресивність цієї нової культури [6, с. 197–200]. Це переконання виправдовує згоду на створення, тлумачення та застосування таких правових норм Європейського Союзу, які «мають сенс» у всіх правових культурах країн, що входять до нього, і сумісні з їхніми місцевими правовими традиціями. Культура права Європейського Союзу має сильний вплив на правову культуру держав-членів через одночасне застосування його права та європейських прав людини. Труднощі виникають через те, що норми права Європейського Союзу інкорпорується в національне законодавство без попередньої відповідної підготовки для їх належної інтеграції в його цілісність. Це змінює національні правові культури двома способами. По-перше, національні правові культури змінюються під впливом прийнятих нових правових норм і принципів. По-друге, зникають традиційні відмінності між національними правовими культурами і, відповідно, між культурою статутного права та культурою загального права. Виникає нова правова культура, спільна для всіх держав-членів Європейського Союзу. Відмінності між правовими культурами іноді легше побачити в процесуальному праві, ніж у матеріальному праві.

Глобалізація також впливає на зміни традицій у праві, так як глобалізація права полягає у взаємному впливі раніше лише автономних традицій чи правових культур у бік уніфікації їх компонентів у глобальному масштабі. Таким чином, виникають труднощі у вирішенні справ у сфері правового плюралізму, насамперед щодо зіткнення між сакральним змістом різних релігій і змістом різних світських ідеологій. Це спричиняє зіткнення старих, традиційних нормативних уявлень з новими, прогресивними [2, с. 51]. Нові нормативні ідеї мають бути виражені новою мовою права, вимагаючи її узгодження з традиційною мовою права даної культури. Видається, що, насамперед, розробка спільної правової доктрини може стати основним

і найкращим інструментом для гармонізації права в рамках Європейського Союзу. Правові культури європейських держав домінували в більшості правових систем світу завдяки колоніалізму та розвинутій правовій доктрині. З цих причин внесок цих культур у глобалізацію права все ще є значним, однак зараз він поступається місцем дедалі більшому переважному впливу американського права у світі.

Аналіз змісту понять «традиція» і «прогрес» пояснює, що перше, включаючи тривалість і зміни, є ширшим і, як правило, охоплює друге – що полягає у змінах. Не варто протиставляти ці категорії один одному у дослідженні засобів механізму правового регулювання суспільних відносин. Адже як тривалість, так і зміни можуть викликати як позитивні, так і негативні наслідки, але завжди з точки зору конкретних цілей. Таким чином, одні й ті ж компоненти традиції – стійкість і зміна – є позитивними для одних цілей, негативними для інших або бути абсолютно нейтральними. Час є загальною рамкою для тривалості та змін у традиції. Адже, минуле є водночас тим, що вже минуло, і все ж так чи інакше триває; теперішнє – те, що триває і водночас минає; майбутнє – це те, чого ще немає, але воно потенційно існує у вигляді багатьох можливих варіантів того, що має статися [3, с. 98 – 102]. Однобічна переоцінка тривалості в уявленні про час мала б призвести як до недооцінки важливості змін, розвитку та прогресу, так і до невміння сприймати джерела того, що заслуговує на збереження серед того, що змінюється. Право, як чинник реформаторських змін, має засвідчити свою ефективність та результативність. Дія права – змістовно-динамічна сторона права, що характеризує реальну реалізацію його властивостей здійснювати регулятивний (спеціально-правовий), інформаційно-психологічний (мотиваційний), виховний (ідеологічний, виховний) і соціальний вплив на учасників суспільних відносин. Дія права пов'язана із сутністю та проявом цінності права, досягнутою чи недосягнутою в суспільстві, державі, метою правового регулювання, ступенем гарантованості прав і свобод людини і громадянина. Сучасні правові традиції залишаються під сильним тиском процесів їх уніфікації в континентальному масштабі, особливо в Європейському Союзі та в глобальному масштабі.

Отже, дослідження традицій та прогресу, не є однозначними, оскільки мають багато контекстуальних різних значень. Різним є зміст категорій «традиція» та «прогрес», їх взаємозв'язки та впливи на різні сфери суспільного життя. Традиція та прогрес постають як ідеальні категорії та реальні міри людських досягнень, обидві корисні для оцінки соціальних явищ. Як ідеальні категорії вони присутні в ідеях,

ідеологіях, програмах, доктринах і заснованих на них моделях соціальних інститутів, особливо політико-правових. Ідеальне і реальне в традиціях і прогресі гармонійно поєднується з консервативною думкою [4, с. 72]. Ґрунтуючись на ідеї безперервності, консервативна думка виправдовує збереження найцінніших компонентів традиції чи культури, спонукаючи уникати занадто швидких і повних змін. У світлі раціональної поміркованості консервативної думки збереження найцінніших компонентів традиції визначає її виживання, а прогрес може бути лише наслідком поступового розвитку цінного, але ніколи ідеального змісту, який тільки з'являється. Ідеї традиції та прогресу, пов'язані з історичними процесами, припускають можливість формування, принаймні певною мірою, напрямів цього розвитку з точки зору цінностей схвалені соціальними силами, які їх реалізують. Розвиток цінностей, які приносять кращі соціальні рішення, є саме прогресом. Ці твердження, однак, ускладнюються можливістю виокремлення таких компонентів традиції, які гармоніюють з прогресом або безпосередньо підтримують його розвиток

Список використаних джерел:

1. Сливка С. С. Проблеми філософії права : навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Х. : Право, 2015. 192 с.
2. Право і прогрес: запити громадянського суспільства : монографія / Ю.С. Шемшученко та ін. ; за заг. ред. Н. М. Оніщенко. Київ : Наукова думка, 2020. 367 с.
3. Hryniewicz W. Rola Tradycji w interpretacji teologicznej. Analiza współczesnych poglądów dogmatyczno-ekumenicznych. Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego religia. Lublin, 1976. 350 s.
4. James P. Mackey. Tradycja i zmiana w Kościele. PAX, Warszawa 1974. 284 s.
5. Onishchenko N. Law and progressive changes in society. URL: https://www.academia.edu/42025448/Law_and_progressive_changes_in_society (дата звернення: 04.06.2023).
6. Tokarczyk R. Zmiany tradycji i postępu w prawie. Teka Kom. Praw. OL PAN, 2008, 187–207 URL: https://tkp.edu.pl/wp-content/uploads/2020/03/TKP_I_2008_187-207_Tokarczyk.pdf (дата звернення: 04.06.2023).